

УДК [811.112.2'34'373.2'22:81 (100)]'06

ПОТЕНЦІЙНА МАНІФЕСТАЦІЯ СИНТАГМАТИЧНОЇ БІФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ЗНАЧИМОСТІ КВАЛІФІКАТИВНИХ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЗНАКІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Богдан Максимчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000*

Ірина Арабська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000
irynaarabska4@gmail.com*

Стаття написана в руслі висунутої авторами концепції лінгвального статусу ад'єктивних кваліфікативних слів, згідно з якою елементарні кваліфікативні знаки як одиниці лексики наділені імпліцитним категоріальним значенням, суть якого полягає в здатності елементарного знака реалізуватись у суб'єктно-предикатній структурі актуальних і потенційних речень, зберігаючи в рамках синтагматичної біфункціональності семантичну тотожність. Категоріальне значення таких одиниць як частини мови формується на основі їхнього відношення до носіїв ознаки (S : P) у формі кваліфікативної атрибуції, яка і є основою ідентифікації новоутвореної в системі частин мови категорії – кваліфікатора, і яка реалізується як на фоні реальної, так і потенційної предикації. Потенційна предикація може існувати як в реальній предикації, так і в глибинних структурах актуальних речень у формі “деградованих предикатів”, предикативних означень, об'єктних предикативів, суб'єктних депіктивів. Навіть називні речення імплікують двочленну суб'єктно-предикатну віртуальну структуру, в якій елементарний знак реалізує свою системну біфункціональність. У статті подано типологію різних типів і способів маніфестації системної біфункціональності елементарного знака в глибинних структурах актуальних речень на основі принципів генеративної та латентної граматики. У результаті дослідження вдалося визначити кількісну та якісну специфіку маніфестації синтагматичної значимості елементарних знаків у “згорнутих подіях”, реалізованих у них пропозитивних номінаціях, а також у різноструктурних потенційних висловлюваннях.

Ключові слова: потенційна предикація, елементарний знак, кваліфікатор, синтагматична значимість, пропозитивна номінація, “деградований предикат”.

Вступ. Новітні мовознавчі студії активно займаються дослідженнями взаємозв'язку лексики і граматичних категорій з позицій так званої “латентної граматики”, яка корелює з поверхневими і глибинними структурами речень, з полісемією, що часто розкривається як за рахунок семантичного значення лексичних одиниць, так і на

основі реконструкції процесу породження “згорнутих” матричних структур речення. Саме на пошуку потенційних предикативних імпліцитних і експліцитних структур, які реалізують логіко-предикативну природу кваліфікативних ад’єктивних слів, і сконцентрована ця стаття.

Актуальність теми дослідження не викликає сумніву, оскільки до цього часу точаться дискусії щодо лінгвальної природи і місця кваліфікативних слів у системі частин мови, не припиняється полеміка щодо лексико-граматичних меж цих слів. Тому у статті пропонуємо новий погляд на лінгвальну природу цих лексичних одиниць, опираючись на специфіку їхнього функціонування у згорнутих глибинних структурах актуальних речень.

Мета цієї статті полягає в експлікації структурного значення кваліфікативних слів, яке має біфункціональний характер і реалізується у суб’єктно-предикатній структурі актуальних і потенційних речень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ґрунтується на ідеях Г. Глінца, П. Айзенберга, Й. Ербена й інших германістів стосовно місця кваліфікативних слів у системі частин мови як єдиного класу слів: *charakterisierendes Beiwort* (J. Erben), *Artwort* (H. Glinz), кваліфікатор (Б. Максимчук). Однак до цього часу немає в лінгвістиці розуміння природи цього класу, не розкрито механізму вербалізації логічних категорій, якими оперує традиційна лінгвістика.

Методологія дослідження. У своєму дослідженні ми керуємось розумінням граматичної завершеності так званих “аморфних слів”, яка зафіксована в ментальній пам’яті носія мови як знання про систему синтаксичних позицій, які здатні це слово займати в суб’єктно-предикатній структурі актуальних і потенційних речень. Другим наріжним каменем розуміння лінгвальної природи кваліфікативних слів (елементарних знаків) є ідея про частину мови як відношення слова до речення, як підготовка слова до участі у вербалізованих логічних операціях. Третьою лінгвістичною основою розуміння кваліфікативних слів як однієї частини мови є їхній біфункціональний синтаксичний характер, що проявляється в реалізації граматичного концепту цих слів у суб’єктно-предикатній структурі актуальних і потенційних речень.

Новітня функціональна граматики [4, с. 227–229; с. 103–119; 6, с. 75–77; 8, с. 144–464; 7, с. 86–93] переконливо довела, що ще у ранньонімецькому періоді розвитку німецької мови внаслідок редукції прикінцевих голосних кваліфікативних слів та в результаті їхньої функціональної спеціалізації у субстантивній і вербальній сферах актуальних речень (флексивна форма: характеристика, кваліфікація; коротка форма: оцінка) із системи частин мови зник якісний прислівник, що призвело до експансії традиційних прикметників у сферу дієслівного вживання. Коротка форма кваліфікативних слів стала представником нової частини мови – кваліфікатора, реалізація синтагматичної значимості якої скерована не на реалізацію в морфологічних сегментах синтаксичних центрів речення (іменник: дієслово), а в суб’єктно-предикатній структурі актуальних і потенційних речень, виявляючи при цьому біфункціональний актуальний або латентний характер (суб’єкт: предикат) і формуючи таким чином своє категоріальне значення (кваліфікативна атрибуція) в центрі взаємозв’язку носія ознаки (іменник: дієслово) і кваліфікативного слова.

Актуальна реалізація синтагматичного (категоріального) значення – доволі рідкісне явище в мовленнєвій діяльності носія мови: *der tote Mann schien nicht mehr tot zu sein*. Основна сфера маніфестації цього значення – потенційні висловлювання поверхневих (*Der kalte Wind weht vom Norden. Er antwortete kalt*) і глибинних структур речень, пропозитивна номінація і позиційна структура яких не співпадають [2, 257–261]: *die rot glühende Lampe* (“деградований предикат” за термінологією Г. Пауля).

Основним способом експлікації цього варіанта є функціонування кваліфікативного елементарного знака, який немає формальних показників вираження категоріального лексико-граматичного значення у структурі глибинних граматичних структур, згорнутих в актуальному реченні внаслідок багатоступеневого процесу породження висловлювання і репрезентованих непередикативними структурами EZ+N, EZ+ Inf., EZ+P, (P2). Ці структури відображають другорядні події, які входять у комплекс подій, втілених у згорнутому актуальному реченні, яке виникло в результаті реалізації стратегії породження тексту [3, с. 189–202]. Якщо основна подія або переплетення основних подій (складнопідрядні речення, прості поширені речення з предикативними означеннями) одержують в актуальному реченні двочленну репрезентацію на рівні предикативного членування реляційної пропозиції, то другорядні події, згорнуті в структурі актуального речення, виявляють інтрапольовану логіко-синтаксичну предикацію лише в потенційному плані. Потенційна предикація виявляється в структурі потенційного речення насамперед шляхом реконструктивної трансформації багатоступеневого процесу генерування речення, а її специфіка визначається рівнем двохчленної реляційної пропозиції, яка відображає структуру буття у формі змістової валентності предиката. Зокрема, у реченні *die schön eingerichtete Burschenstube war jedoch stets mollig warm* [10, с. 175], дієприкметник *eingerichtet* є предикатом згорнутого глибинного речення *die Burschenstube war schön eingerichtet*, включеного у поверхневу структуру актуального речення *die Buschenstube war jedoch stets mollig warm*. Потенційний вербальний фрагмент системної біфункціональності може знаходитись у різночасовому (парадигматичному) співвідношенні з одноструктурним головним компонентом полярної ендоцентричної конструкції: *die schöne Einrichtung ist mir aufgefallen*, так і з різноструктурним компонентом реальної предикції потенційного речення: *links lagen schöne Villen*.

Що ж стосується “деградованих предикатів” і предикатів потенційних речень, на фоні яких реалізується системна біфункціональність елементарного знака, то вони взаємозв’язані як потенційна граматична предикація актуального речення і актуальна предикація потенційного речення.

Другим способом потенційної реалізації структурного значення кваліфікативного елементарного знака, категоріальне значення якого інкорпороване в лексичному значенні слова і в ментальному словнику носія мови, є потенційна здатність непередикативних ендоцентричних конструкцій EZ+N, EZ+Vinf до вираження предикативного зв’язку понять в інших потенційних реченнях. Іншими словами, системна біфункціональність кваліфікативного елементарного знака (EZ+S–P+EZ) передбачає існування в структурі актуальних речень таких ендоцентричних конструкцій, які в певних лінгвальних умовах можуть трансформуватись у предикативні синтаксичні групи, тобто групи, головні

члени яких можуть репрезентувати суб'єкт і предикат предикативної структури речення. Ці непередикативні структури можуть функціонувати в актуальному реченні у вигляді різних дистрибутивних моделей, а їхня частотність вживання залежить від входження кваліфікативного елементарного знака в те чи інше семантичне поле і від синтаксичної продуктивності моделі.

Непередикативні структури типу EZ+Ndir і EZ+Nindir, компоненти яких збігаються за морфологічною формою, трансформуються у субституційну рамку + P без додаткових модифікацій, наприклад:

1. *Es kommt ein hitziger junger Mann den gegenüberliegenden Gehweg entlang* [15, с. 12] > *der junge Mann hatte es eilig. Im Haus war ein lebhaftes Kommen und Gehen* [10, с. 36] > *das lebhafte Kommen und Gehen gingen ihm auf die Nerven.*
2. *Dann sah er hinauf in das helle Fenster auf den großen weißen Kopf der Frau* [19, с. 300] > *das helle Fenster lag auf der Straßenseite.*

Непередикативні структури типу EZ+Nindir, компоненти яких не збігаються за морфологічною формою, піддаються різним структурним змінам, приводячи морфологічну форму своїх синтагматичних компонентів у відповідність із профільюючою формою вираження граматичного суб'єкта: *In ganz Deutschland sammeln wir in den Schulen Stanniolpapier zur Bekleidung und Bekehrung der armen, nackten Heidenkinder* [11, с. 54] > *Die armen, nackten Heidenkinder wurden an Kindes Statt angenommen.*

Конструкція ж EZ+Vinf переводиться у структуру потенційної екстрапольованої предикації або без структурних змін її конститuentів, або шляхом реалізації особових форм інфінітива: *In diesem Augenblick auch glaubte ich manchmal tot zu sein* [12, с. 60] > *der Mann schien tot zu sein* > *Er ist seit einem Jahr tot.*

Трансформація ендосентричних конструкцій EZ+N, EZ+Vinf у субституційні рамки / ... + P/, /S+.../ перетворює відповідно потенційну форму існування предикативного фону кваліфікативного елементарного знака у реальну. Але, на відміну від “деградованих предикатів”, потенційний предикативний фон таких конструкцій знаходиться за межами актуального речення і в цьому сенсі має екстрапольовний характер. Якщо у випадку “деградованих предикатів” системна біфункціональність проявляється на фоні “потенційна граматична предикація актуального речення: реальна граматична предикація потенційного речення”, то в такому випадку має місце співвідношення: реальна предикація першого потенційного речення: реальна предикація другого потенційного речення: *Er ist seit einem Jahr tot* > *der tote Mann auf dem Bett war jetzt nicht mehr tot* [14, с. 284].

Існує ще й **третій спосіб** фіксації синтагматичної значимості кваліфікативного елементарного знака в межах синтагматичного фрагмента. Цей спосіб здійснюється на фоні потенційної предикації, яка знаходиться, як і у випадку “деградованих предикатів”, у глибинній предикативній структурі актуального речення. Особливість такого способу полягає не в специфіці функціонування одного із синтагматичних фрагментів елементарного знака (N+EZ, V+EZ), а в характері самої предикації. Якщо у випадку типу *Die schön eingerichtete Burschenstube war jedoch stets mollig warm* потенційна предикація – це згорнута граматична предикація глибинного речення, то в останньому випадку мова йде про логічну предикацію, яка виникає із логічної функції елементів речення

і співвідноситься з потенційним судженням у межах актуального висловлювання. Зокрема, у реченні “*Und nun sah er zum ersten Mal sein Leben vor sich überschaubar und klar geordnet*” [17, с. 28] виділяється одна граматична предикація “*Er sah sein Leben*” і п’ять логічних предикацій:

1. *Und nun sah er zum ersten Mal sein Leben.*
2. *Das Leben war sein.*
3. *Das Leben war geordnet.*
4. *Das Ordnen war überschaubar.*
5. *Das Ordnen war klar.*

Елементарний знак *klar* співвідноситься із синтагматичним ядром *geordnet* як із структурним елементом потенційного судження, а отже і потенційною логічною предикацією, яка репрезентована в цьому випадку актуальним реченням. Відтак потенційний граматичний фон реалізованого кваліфікативного елементарного знака виявляється у таких випадках лише на другому етапі реконструкції процесу генерування висловлювання. Логічна предикація слугує лише показником специфіки синтагматичної значимості елементарного знака. А це означає, що системна біфункціональність елементарного знака, проявляючись наполовину у вербальному синтагматичному фрагменті своєю лінгвальною репрезентацією логічного предиката, існує в той же час у субстантивному фрагменті потенційного речення. Субстантивний же фрагмент потенційного речення співвідноситься по лінії біфункціональності його ад’юнкта з даним вербальним фрагментом і з іншими структурнооднорідними або структурнорізнорідними вербальними фрагментами інших потенційних речень. Парадигматичне співвідношення синтагматичних фрагментів елементарного знака безконечно, як безконечна і мовленнєва діяльність носія мови.

Потенційний варіант фіксації синтагматичної значимості елементарного знака в структурі актуального речення характеризується не тільки наявністю трьох способів існування синтагматичних фрагментів EZ+ N, V+EZ відповідно до характеру предикації, а і її відношення до структури актуального речення. Залежно від кількості способів реалізації елементарного знака в структурі актуального речення виявляються три типи його граматичної фіксації.

1. Однократна фіксація синтагматичної значимості елементарного знака. Це “деградовані предикати” типу EZ+P/P2, структури типу EZ+Ndir, EZ+Nindir, у яких компонент EZ має валентні обмеження: *die außerschulische Arbeit* > **die Arbeit ist außerschulisch*, або лише обмеження сполучувального характеру, викликаного специфікою семантики синтаксичної домінанти, а інколи й мовними традиціями: *der starke Raucher* > **der Raucher ist stark* (характеристика дії, а не особи). До цього типу належать і непередикативні структури EZ+Vinf, позбавлені глибинних логічних предикацій: *ohne laut zu werden, scherzten und lachten sie miteinander* [18, с. 87] > **das Werden war laut*.

2. Двократна фіксація синтагматичної значимості EZ в непередикативних структурах EZ + Vinf, здатних до маніфестації глибинної логічної предикації і до функціонування на фоні екстрапольованої граматичної предикації потенційного

речення: *Ich will nicht angestrengt gehen, nicht viel und nicht laut sprechen und auf keinen Fall denken* [15, с.121] > *sein lautes Sprechen* > *er sprach laut*.

3. Трьохкратна фіксація синтагматичної значимості EZ на фоні логічної та граматичної інтрапольованої і екстрапольованої предикації (непредикативні структури EZ+Ndir, EZ+ Nindir): *Und darum hat sie da den Fuhrhof angezündet und meinem armen guten Sohn sein Leben kaputt gemacht* [20, с. 226] > *Der Sohn war arm und gut* > *der arme, gute Sohn hat viel in seinem Leben erlebt*.

Другим за порядком, але профілюючим за продуктивністю варіантом синтагматичної значимості EZ у структурі актуального речення, є функціонування синтагматичного фрагмента системної біфункціональності на фоні логіко-синтаксичної предикації, під якою ми розуміємо відношення між граматичним суб'єктом і предикатом, яке полягає в тому, що носій мови приписує незалежному поняттю його предикативну ознаку, яка співвідносить це поняття з ідеєю існування, буття. Синтаксична ж предикативність, яка співвідноситься з реалізацією ядра (предиката) реляційної пропозиції речення, нерелевантна для маніфестації синтагматичної значимості EZ, оскільки вона сама піддається двочленному суб'єктно-предикативному поділу, зумовленому не структурою естралінгвальної ситуації, а особливостями людського мислення. Реальний варіант синтаксичної фіксації синтагматичної значимості EZ є змішаним за своєю специфікою, оскільки існує як на фоні реальної, так і різного роду потенційних предикцій. За кількістю способів фіксації EZ у структурі актуального речення цей варіант буває трьох типів.

Перший тип охоплює модель S+V_{кор}+EZ. Він представлений лише однією актуальною предикцією, тобто актуальним способом реалізації синтагматичної значимості. Ця модель є граматичною реалізацією реляційної пропозиції – прообразу майбутнього речення, структура якого відображає відношення між ознакою і предметом як двома аргументами логічного функтора R. На граматичному рівні функтор R реалізується у лінгвальній специфіці копулятивних і напівкопулятивних дієслів, тобто в структурі категорій присудка.

Відношення між двома аргументами такої моделі реалізуються у класифікаційній функції присудка, унаслідок чого категорія суб'єкта приписується певному класу ознак. Елемент V_{кор} характеризується, крім того, предикативною функцією, суть якої полягає в констатації ситуації, тобто у ствердженні наявності або відсутності зв'язку будь-якого предмета чи явища з поняттям існування, буття [1, с. 117]. Обидві функції тісно пов'язані і обумовлюють одна одну: класифікація ґрунтується на протиставленні окремого і загального в межах актуального речення. Розкриття ж всезагального характеру ознаки по відношенню до суб'єкта знаходиться в основі предикативного зв'язку понять і передбачає їхню видо-родову взаємозалежність. На відміну від повнозначних дієслів, які вказують на спосіб існування суб'єкта, копулятивні і напівкопулятивні дієслова типу *sich fühlen, sich stellen, vorkommen, aussehen* служать змістом вираження ознаки, яка приписується суб'єкту. Семантична функція компонента V_{кор} нашаровується на його предикативну функцію і, крім того, ускладнюється уточненням способу виявлення ознаки суб'єкта. Це уточнення включає, між іншим:

- різні модальні відношення (*scheinen, heißen*);
- інформацію про характер відношення ознаки до темпоральних параметрів речення (*sein, werden, bleiben*);
- інформацію про конкретний спосіб виявлення ознаки (*tun, aussehen, liegen, dastehen*).

Об'єднуючись із напівкопулятивними дієсловами, копулятивні дієслова *sein, werden, bleiben, heißen, scheinen* відрізняються від них високим рівнем абстракції свого лексичного значення, яке співвідноситься з двома взаємопов'язаними процесами об'єктивної дійсності – статикою і динамікою.

Семантична функція копулятивних і напівкопулятивних дієслів у поєднанні зі специфічним лексичним значенням є перешкодою для виникнення потенційних логічних суджень про відношення між поняттями буття, становлення, ймовірності, необхідності і поняттям ознаки: *die Stadt war tot* [14, с. 144] – **das Sein der Stadt war tot*. Унаслідок цього вербальний фрагмент системної біфункціональності EZ реалізується лише на рівні логічної і граматичної предикації актуального речення.

Відсутність потенційного способу маніфестації вербального фрагмента системної біфункціональності EZ характеризується і модель S+Vvoll+EZ, у якій компоненти V+EZ співвідносяться в структурному плані з компонентом S, знаходячись в різних семантичних площинах: *das Gespräch kam sofort heiß in Fahrt* [14, с. 116]. Предикативна функція дієслова *kommen*, проявляючи нашаровану на неї предикативну функцію глибинного речення *das Gespräch war heiß*, виявляє в суб'єкта наявність ознаки *heiß*, причому безвідносно до часу, який передусе часу речення.

Реалізуючись в такого типу реченнях унаслідок вкраплення в структуру матричного речення *das Gespräch kam in Fahrt* елемента ядерного речення *das Gespräch war heiß* компонент *heiß* не співвідноситься в структурному плані з компонентом *kommen*, оскільки останній, експлікуючи спосіб виявлення буття суб'єкта, не вказує на спосіб виявлення ознаки суб'єкта, а слугує лише його семантичним фоном твердження про таке виявлення. Унаслідок відсутності структурного зв'язку між компонентами V і EZ відсутня і потенційна предикація. Що стосується реального предикативного фону, то він повторює в принципі структуру реальної предикації в моделі S+Vkor +EZ лише з тією різницею, що зв'язок EZ з двома варіантами предикативної структури речення здійснюються на різних синтаксичних рівнях за рахунок різних структурних репрезентантів граматичного присудка.

Другий тип реалізації синтаксичної значимості в структурі актуального речення здійснюється в моделі S+Vvoll+EZ і характеризується функціонуванням вербального фрагмента системної біфункціональності EZ на фоні двох різновидів граматичної предикації:

1) реальної: *Jede Verantwortung ablehnend, blickte Frau Steinbrecher kalt auf Winnetou, ihren Sohn* [14, с. 125];

2) потенціальної: *Frau Steinbrechers Blick war kalt*.

Включаючись у структуру актуального речення, EZ функціонує лише на фоні логічно-синтаксичного варіанта граматичної предикації. Ця обставина зумовлена концентрацією структурного і смислового зв'язку у вербальному фрагменті Vvoll+EZ.

Унаслідок відсутності структурного зв'язку між ознакою і семантичним репрезентантом граматичного суб'єкта предикативна функція компонента V втрачає свою релевантність у маніфестації синтагматичної значимості і слугує лише способом ствердження або заперечення наявності зв'язку суб'єкта зі способом свого існування.

Третій тип реалізації EZ у структурі актуального речення відзначається трьохкратною фіксацією його синтагматичної значимості. Залежно від типу граматичної моделі і специфіки комплексу способів реалізації синтагматичного фрагмента в ньому виділяються два підтипи.

Перший підтип реалізується в моделі EZ+S+P і характеризується експліцитною маніфестацією субстантивного фрагмента системної біфункціональності EZ(EZ+S) на фоні реального предикативного зв'язку, що встановлюється між синтаксичними експонентами предикативної структури актуального речення: *Ein kalter Wind heulte durch die engen Gassen und Straßen der alten Stadt* [13, с. 111]. Ендоцентрична конструкція *ein kalter Wind* може, крім того, екстрапольоватись на інші актуальні речення, додатково фіксуючи субстантивний фрагмент системної біфункціональності EZ *kalt* за межами речення. Подібна фіксація існує на рівні потенції і експлікується шляхом породження іншого актуального речення: *ein kalter Wind weht vom Norden*.

Третій спосіб фіксації синтагматичних значимості E в структурі актуального речення проявляється у вербальному фрагменті EZ + V_{кор}, який включений в структуру актуального речення або у формі потенційної логічної предикації *der Wind war kalt*, або у формі “деградованого предиката”, який можна експлікувати за допомогою генеративної трансформації *der vom Norden kommende kalte Wind > der Wind war kalt*.

Як потенційна логічна предикація, так і предикація згорнутого речення, утворюють один спосіб синтагматичної фіксації EZ унаслідок їхньої спільності, яка ідентифікується по лінії актуальна предикація: потенційна предикація.

Другий підтип третього типу фіксації синтагматичної фіксації EZ проявляється в моделі S+ V_{voll}+EZ і охоплює ті речення, в яких EZ співвідноситься як зі способом експлікації ознаки, так і зі способом маніфестації буття суб'єкта, причому таке співвідношення може бути представлене трьома різновидами:

1) EZ, співвідносячись у структурному плані з суб'єктом, а в семантичному (темпоральному) з компонентом V, характеризує в певному сенсі і сам спосіб виявлення буття суб'єкта: *seine Frau sieht stumm zu* [17, с. 26]. Цей різновид другого підтипу третього типу фіксації синтагматичної значимості EZ у структурі актуального речення повторює спосіб фіксації в першому типі з тією різницею, що в цьому випадку проявляється синтаксична дисперсія, тобто слабкий натяк на семантичний зв'язок компонента *stumm* з вербальною синтаксичною домінантою;

2) EZ, співвідносячись у смисловому і структурному планах зі способом буття суб'єкта, характеризує певною мірою і сам суб'єкт речення: *Sie lächelte sanft und schlau* [16, с. 59]. Цей різновид можна розглядати як лінгвальну модифікацію другого типу фіксації EZ в структурі актуального речення.

3) EZ, співвідносячись у структурному плані зі способом виявлення буття суб'єкта, співвідносяться однаково із суб'єктом речення: *Wind blies aus Nordwest, sang schrill in den Telephondrähnen* [413, с. 288]. Цей різновид інтегрує в собі особливості як першого,

так і другого різновиду другого підтипу і відрізняється від них наявністю однакових за інтенсивністю структурних зв'язків з обидвома репрезентантами предикативної структури, що призводить до чіткої фіксації синтагматичної значимості EZ як на рівні актуальної предикації [S+P(Vvoll)], так і на рівні двох різнорідних потенційних предикацій - S(Nv) + P (Vkop) + EZ, S(N)+P(Vkop)+EZ.

Ідентифіковані типи лише загалом відображають співвідношення якісної і кількісної сторони фіксації синтагматичної значимості EZ в предикативних структурах потенційного речення. У процесі мовленнєвої діяльності це співвідношення модифікується різними лінгвальними чинниками. Зокрема, валентні обмеження EZ виключають можливість існування потенційного логічного і граматичного предикативного фону, характерного для третього типу синтагматичної фіксації категоріального значення EZ: *die mündliche Information* > **die Information war mündlich*.

Одночасне існування трьох способів фіксації синтагматичної значимості в моделі EZ+S+P, S+Vvoll+EZ можливе лише у тих EZ, які є двовалентними кваліфікативними словами присубстантивного валентного розряду або ж тривалентними присубстантивно-дієслівного розряду.

Кількісні обмеження реалізації синтагматичної значимості в моделях EZ+S+P, S+Vvoll+EZ зумовлене ще й тією обставиною, що далеко не будь-яка ознака, яка може конкретизувати умови протікання дії, може водночас давати характеристику факту здійснення цієї дії і, навпаки, ознака, яка придатна для характеристики факту здійснення дії, далеко не завжди може конкретизувати умови здійснення цієї дії.

Обмежувальний характер потенційного способу існування синтаксичного значення EZ зумовлений також відсутністю словотвірних зв'язків між субстантивними і вербальними класами слів: *stattfinden*: **das Stattfinden*. Процеси мовної динаміки переборюють часто ці перепони, створюючи функціональні деривати корелятивного дієслова: *bitter weinen – bittere Träne, prüfend ansehen – prüfender Blick*.

Обмеження потенційного способу існування системної біфункціональності може бути зумовлене специфікою семантичних відношень між компонентами моделі EZ+S: *er ißt stark – *der Esser ist stark*, де спостерігається характеристика дії, а не особи. Ці обмеження зникають у тому випадку, коли вербальний фрагмент моделі S+Vvoll+EZ допускає наявність потенційної предикації: *er redet gut – sein Reden ist gut – der Redner ist gut* на відміну від попереднього випадку, де потенційна предикація *sein Essen ist stark* неможлива.

Висновки. У процесі проведеного дослідження ми намагались визначити кількісну і якісну специфіку маніфестації синтагматичної значимості EZ у поверхневій структурі актуального речення. Ця специфіка визначається предикативними зв'язками і потенціями головних членів еноцентричних конструкцій EZ+S, S+Vkop+EZ, S+Vvoll+EZ, EZ+P1/P2 як у межах певного абстрактного речення, так і поза його межами, і яка фіксується у синтагматичних типах і способах синтаксичного відношення EZ до структури різних інтрапольованих і екстрапольованих предикацій. Характер взаємозв'язку типів і способів маніфестації синтагматичних потенцій EZ залежить від ролі еноцентричної конституції в заключному акті багатоступеневого породжуючого процесу мовлення, а конкретна реалізація цього взаємозв'язку в актуальному реченні визначається

лексико-граматичними, словотвірними і валентними особливостями предикативних і непередикативних структур. Комунікативно-логічний характер синтагматичної значимості EZ, який спирається на суб'єктно-предикатну будову абстрактного речення і проявляється в низці актуальних і потенційних речень, зумовлює якісну і кількісну диференціацію відношень EZ до структури висловлювання. Синтагматична значимість є граматичною специфікою EZ, яка відображає його формальний зв'язок із синтагматичними домінантами – членами реального або потенційного предикативного зв'язку понять. Однак функціонування EZ у структурі речення зумовлене не тільки його біфункціональною синтагматичною значимістю, але й взаємними валентними зв'язками, що виникають між ним і носієм ознаки, який існує в одному із репрезентантів предикативної структури актуального речення. Шляхи здійснення взаємозв'язку між граматичними і валентними особливостями EZ у структурі актуального речення вимагає окремого дослідження.

Подальшого розгляду чекають формально ідентичні синтаксичні конструкції, в глибинних структурах яких криються об'єктно-предикативні та суб'єктно-предикативні відношення, які експлікуються за допомогою реконструктивної трансформації породжуючого процесу висловлювання і є носіями потенційної предикації елементарного знака. Такі конструкції виражають або стан, в якому знаходиться об'єкт після дії суб'єкта: *die Mutter macht die Suppe warm*, або стан: *er trug die Haare lang* [9, с. 185–188]. У багатьох випадках такі конструкції мають фразеологічний характер, а елементарний знак, який виконує функцію обставини способу дії, тяжіє до статусу зв'язаної морфеми: *ich machte ihm die Beine lang, er hat den Kuchen kleingekriegt*.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

S	– суб'єкт
P	– предикат
EZ	– елементарний знак
P1	– Partizip 1
P2	– Partizip 2
Vkop	– дієслово-зв'язка
Vvoll	– повнозначне дієслово
Ndir	– прямий додаток
Nindir	– непрямий додаток
Vinf	– інфінітив
*	– нестандартні мовні структури

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гандзюк С. П. Дієслівна валентність та зв'язкові дієслова (на матеріалі субстантивних речень сучасної німецької мови). *Іноземна філологія*. Вип. 39. Львів, 1975. С. 117.
2. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ, 2008.
3. Berwick R. C. Strong Generative Capacity, Theories. *Computational Linguistics* 10. 1984. P. 189–202.

4. Eisenberg P. Der Satz. Grundriss der deutschen Grammatik. Stuttgart-Weimar : Verlag J. B. Metzler, 2013. S. 227–229.
5. Erben J. Abriss der deutschen Grammatik. Berlin : Akademie Verlag, 1959. S. 103–115.
6. Linke A., Nussbaumer M., Portmann P. R. Studienbuch Linguistik. Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1996, S. 75–77.
7. Matzekh-Ukrayinsky L. Adjektivvalenz und präpositionale Komplemente. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2015. S. 86–93.
8. Maxymtschuk B. Das Adjektiv- Adverb- Problem aus der Sicht der Wortartenklasifikation im Deutschen. In: *Kultur, Literatur, Sprache*. Instytut Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. S. 1444–1464.
9. Valenz und Deutsch als Fremdsprache. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2010. S. 185–188.

REFERENCES

1. Handziuk S. P. Diieslivna valentnist ta zvyazkovi diieslova (na materialy substantyvnykh rechen suchasnoyi nimestkoyi movy). *Inozemna Philologia*. Vyp. 39. Lviv. 1975. S. 117.
2. Kochergan M. P. Zahalne movoznavstvo. Kyiv, 2008.
3. Berwick R. C. Strong Generative Capacity, Theories. *Computational Linguistics* 10. 1984. P. 189–202.
4. Eisenberg P. Der Satz. Grundriss der deutschen Grammatik. Stuttgart-Weimar : Verlag J. B. Metzler, 2013. S. 227–229.
5. Erben J. Abriss der deutschen Grammatik. Berlin : Akademie Verlag, 1959. S. 103–115.
6. Linke A., Nussbaumer M., Portmann P. R. Studienbuch Linguistik. Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1996, S. 75–77.
7. Matzekh-Ukrayinsky L. Adjektivvalenz und präpositionale Komplemente. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2015. S. 86–93.
8. Maxymtschuk B. Das Adjektiv- Adverb- Problem aus der Sicht der Wortartenklasifikation im Deutschen. In: *Kultur, Literatur, Sprache*. Instytut Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. S. 1444–1464.
9. Valenz und Deutsch als Fremdsprache. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2010. S. 185–188.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Aichinger I. Der Gefesselte. Fischer Taschenbuchverlag. Frankfurt am Main, 1991. S. 36.
2. Becher J. Abschied. Leipzig : Verlag Philipp Reclam, 1968. S. 54.
3. Böll H. Mein trauriges Gesicht. Progress, 1968. S. 60.
4. Brezan J. Der Gymnasiast. Berlin : Neues Leben, 1972. S. 111.
5. Frank L. Links, wo das Herz ist. Berlin, 1959. S. 284.
6. Genazino W. Das Glück in glücksfernen Zeiten. Deutscher Taschenbuchverlag. München. 2009. S. 12.
7. Mann H. Der Untertan. 1950. S. 59.
8. Noll D. Die Abenteuer des Werner Holt. Berlin : Weimar. Aufbauverlag, 1967. S. 281.
9. Renn L. Krieg ohne Schlacht. Berlin-Weimar : Aufbauverlag, 1969. S. 175, 41, 87.
10. Seghers A. Das siebte Kreuz. Berlin-Weimar : Aufbauverlag, 1959. S.380.
11. Strittmater E. Ole Bienkopp. Berlin-Weimar : Aufbauverlag, 1972. S. 226.

*Стаття надійшла до редколегії 06.04.2024
Прийнята до друку 21.04.2024*

**POTENTIAL MANIFESTATION
OF THE SYNTAGMATIC BIFUNCTIONAL SIGNIFICANCE
OF QUALIFICATIVE ELEMENTARY SIGNS
IN PRESENT-DAY GERMAN**

Bohdan Maksymchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000*

Iryna Arabska

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000
irynaarabska4@gmail.com*

The paper proceeds from the authors' conception of the lingual status of the adjectival qualificative words in compliance with which the elementary qualificative units as elements of the lexicon are bestowed with an implicit categorial meaning. The essence of the latter consists in the ability of an elementary sign to evince itself in the subject predicate structure of the actual and potential sentences preserving within a syntagmatic bifunctionality its semantic identity. The categorial meaning of such units as a part of speech is shaped on their relatedness to the carriers of the property (S:P) in the form of qualificative attribution. It proves to be the identification base of the newly forged, within a system of parts of speech, category of the qualifier, realized against the background of the real and potential predication. The potential predication can exist both in the foundation of the real predication and in the deep structure of the actual sentences in the form of degraded predicates, predicative attributes, object predicates as well as subject depictees. The present paper provides a typology of different kinds and ways of the embodiment of a systemic bifunctionality of the elementary sign in the deep structures of the actual sentences on the premise of the principles of generative and latent grammars. The study led us to determine the quantitative and qualitative nature of the manifestation of the syntagmatic significance of the elementary signs in the "collapsed events" as well as in the realized propositional nominations and structurally diverse potential utterances.

Key words: potential predication, systemic bifunctionality, elementary sign, qualifier, syntagmatic significance, propositional nomination.